

**„Extrémizmus vs. ozbrojené sily: implikácie pre
vnútornú bezpečnosť a odporúčania pre
budúcnosť“**

Záver a odporúčania medzinárodného okrúhleho stola, ktorý sa uskutočnil dňa 10. septembra 2013 v priestoroch hotela Crown Plaza v Bratislave

S podporou Open society Foundation

Bratislava 2013

Okrúhly stôl „Extrémizmus vs. ozbrojené sily: implikácie pre vnútornú bezpečnosť a odporúčania pre budúcnosť“

(Záver a odporúčania medzinárodného okrúhleho stola, ktorý organizovalo Centrum pre európske a severoatlantické vzťahy v spolupráci s Akadémiou ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika dňa 10. septembra 2013 v priestoroch hotela Crown Plaza v Bratislave)

Úvod

Téma existencie extrémistických a radikalizačných tendencií medzi príslušníkmi ozbrojených síl rovnako ako vzťah medzi extrémizmom a ozbrojenými zložkami predstavujú zatiaľ prevažne nepreskúmanú pôdu, najmä ak hovoríme o krajinách strednej a východnej Európy. Otázka možných dopadov rastúcich sympatií k extrémistickým hnutiam medzi príslušníkmi armády, ale aj policajného zboru, je čoraz aktuálnejšia najmä v kontexte nedávnych udalostí nielen na Slovensku (jeden z najznámejších príkladov je streľba v Hurbanove v júni 2012, kedy mestský policajt strelnou zbraňou zaútočil na Rómsku rodinu a zabil tri osoby, prípadne viacero známych prípadov zisteného angažovania sa vojakov v aktivitách neonacistických organizácií v posledných rokoch), ale aj v Českej republike a Maďarsku (v súvislosti s pouličnými nepokojmi a masovými demonštráciami namierenými proti rómskej menšine v obidvoch krajinách, ktoré nezriedka prechádzajú do násilností a otvorených útokov voči príslušníkom

menšín), a rovnako v Poľsku (najmä pokiaľ ide o divácke násilie na štadiónoch).

Na vôbec prvom odbornom podujatí podobného charakteru, so zameraním na špecifickú tému vzťahu extrémizmu, ozbrojených zložiek a ohrozenia vnútornej bezpečnosti, sa stretli odborníci z hneď niekoľkých krajín strednej a východnej Európy, vrátane Českej republiky, Maďarska, Poľska, Ukrajiny a Nemecka. Ambíciou troch panelových diskusií bolo vôbec po prvýkrát iniciovať diskusiu na túto tému, predstaviť a porovnať situáciu vo všetkých zúčastnených krajinách, zhodnotiť hrozbu, ktorú predstavuje potenciálny nárast aktivity príslušníkov ozbrojených síl na extrémistickej scéne pre vnútornú bezpečnosť a v neposlednom rade navrhnúť potrebné opatrenia. Diskusia, ktorej sa zúčastnilo viac ako 30 predstaviteľov z radov akademickej sféry, ozbrojených síl, policajného zboru, Ministerstva vnútra SR, Ministerstva obrany SR, ale aj mimovládnej sféry, priniesla zaujímavé postrehy, ale najmä potvrdila aktuálnosť problematiky, ako aj záujem o spoločné hľadanie riešení.

I. Panelová diskusia: „Extrémizmus a radikalizácia v armáde: situácia v ozbrojených silách v krajinách strednej a východnej Európy“

V centre pozornosti prvej panelovej diskusie bolo zhodnotenie aktuálnej situácie a prezentovanie dostupných údajov o prejavoch extrémizmu a radikalizmu medzi príslušníkmi zbrojených zložiek, t.j. armády a polície, na strane druhej. Účastníci diskutovali najmä

o rôznych formách zapojenia príslušníkov ozbrojených síl v aktivitách extrémistických skupín.

Účastníci diskutovali najmä o dvoch formách zapojenia jednotlivcov z radov ozbrojených síl do aktivít pravicovo-extrémistických skupín. Prvou možnosťou je vstup prívržencov extrémistických a radikálnych skupín do ozbrojených síl s primárnym cieľom získať vojenský a bojový výcvik, či získať prístup k zbraňam. S tým sa zároveň otvorila jedna z najdôležitejších otázok v kontexte problematiky, a síce do akej miery je armáda vlastne zneužiteľná a infiltrovateľná. Armádne prostredie totiž môže byť pre stúpencom pravicovo-extrémistických ideológií, ako aj pre členov pravicovo-extrémistických strán, prítlačlivé z niekoľkých dôvodov. V prvom rade je dôležitý už spomínaný aspekt získavania bojových a vojenských skúseností a spôsobilostí, čo predstavuje bezpečnostnú hrozbu najmä v prípade, ak sú nadobúdané s cieľom zabezpečiť záujmy národa, v tomto prípade majoritného obyvateľstva, na úkor etnických, národnostných či náboženských menšín. Ak zoberieme do úvahy súčasnú situáciu vo vybraných regiónoch stredného a východného Slovenska, ktorá zahŕňa predovšetkým vyhrotené a neustále sa zhoršujúce medzietnické väčšinovo-menšinové vzťahy, aj udalosti z posledného obdobia (nielen na Slovensku, ale aj v Čechách či v Maďarsku) naznačujú, aké potenciálne nebezpečenstvo predstavujú legálne držané zbrane v rukách trénovaných príslušníkov silových zložiek v prípade, že sa medzietnický konflikt osobne týka ich rodiny či známych (nejde pritom iba o už spomínané násilné pochody a demonštrácie namierené voči

menšinovým komunitám, využívajúce najmä metódy násilia či zastrašovania, ale najmä činy jednotlivcov vyvolané frustráciou či momentálnym skratom v konaní). Vstup tzv. „vzdelaných radikálov“ do armády môže znamenať následný transfer bojových skúseností, ale aj zbraní, do výcvikových programov pravicovo-extrémistických paramilitárnych skupín a ukazuje sa ako mimoriadne aktuálna otázka najmä v kontexte nedávnych násilných medzietnických stretov v susedných štátoch (ako príklad je možné uviesť sériu nepokojov v severných Čechách alebo niektorých oblastiach Maďarska). Zo skúseností zainteresovaných osôb, ktoré boli spomínané aj v diskusii medzi účastníkmi, totiž vieme, že už boli zaznamenané prípady, kedy sa nielen slúžiaci vojaci aktívne zúčastňovali aktivít pravicovo-extrémistických organizácií, ale zároveň kedy bývalí vojaci dostali ponuky zúčastňovať sa na aktivitách paramilitárnych skupín za finančnú odmenu.

Práve to predstavuje druhý aktuálny problém, ktorú účastníci v diskusii zdôraznili, a tým sú potenciálne riziká súvisiace s možnosťami uplatnenia vojakov po odchode z ozbrojených síl. Zo skúseností účastníkov, ako aj prezentovaných prípadov, totiž vyplýva, že súčasná socio-ekonomická situácia bývalých príslušníkov ozbrojených síl, ako aj ich možnosti (pokiaľ ide o hľadanie ďalších pracovných príležitostí či sebarealizácie po odchode z armády) je mimoriadne nepriaznivá. Situácia je umocnená nedostačujúcimi resocializačnými opatreniami, ktoré sú nevyhnutné najmä po návrate domov v prípade účasti na bojovej misii v zahraničí.

Psychologické faktory totiž predstavujú podstatnú súčasť analýzy a mali by byť brané do úvahy aj pri formulovaní opatrení v súvislosti s podporou extrémistických ideí medzi príslušníkmi ozbrojených síl; najmä ak hovoríme o bývalých vojakoch, t.j. vojnových veteránoch. V prvom rade ide o dlhodobé pôsobenie v prostredí ozbrojených síl a časté vystavovanie sa vypätým a rizikovým situáciám (najmä ak hovoríme o vojnových veteránoch, ktorí absolvovali vojenské misie v zahraničí). Návrat z misie do mierového domáceho prostredia je totiž z psychologického hľadiska mimoriadne náročný a vyžaduje asistenciu vojenských psychológov a sociológov, čo však nie vždy zodpovedá realite, čo (ako sa ukázalo v diskusii) nie je v súlade s realitou ani v jednej zo zúčastnených krajín. Okrem toho je potrebné upozorniť na situáciu súvisiacu s výsluhovými dôchodkami (ktoré, ako vyplynulo zo skúseností účastníkov, je v porovnaní s okolitými štátmi na Slovensku jedna z najnepriaznivejších), či v niektorých štátoch dokonca na dôsledky prechodu na profesionálnu armádu či prepúšťaním z armády (čo je aktuálna vnútrobezpečnostá otázka napr. na Ukrajine). Z uvedených dôvodov je nutné analyzovať psychologické faktory súvisiace so šírením extrémizmu v armáde a ozbrojených silách všeobecne v širšom kontexte. Jeden z takýchto pohľadov chápe sklony k extrémistickým tendenciám ako prejav vzbury jednotlivca, ktorá vyplýva z nezvládnutého prechodu z psychicky náročného prostredia vojrovej operácie domov do bežného života, pričom táto vzubra môže byť namierená nielen voči spoločnosti (napr. násilné riešenie (nielen) medzietnických konfliktov v komunite), ale aj voči sebe (ako najvhodnejší prípad je možné uviesť zvýšený počet samovrážd

vojakov po návrate z vojny o Falklandy, ktorý sa v konečnom dôsledku vyrovnal počtu zabitých priamo vo vojne).

V súvislosti s potenciálnym ohrozením vnútornej bezpečnosti krajiny, spojeným so vzťahom medzi extrémizmom a radikálnymi myšlienkami na jednej strane a bývalými vojakmi na strane druhej, je potrebné zdôrazniť rastúcu mieru nespokojnosti a frustrácie obyvateľov najmä v najchudobnejších a ekonomicky najmenej rozvinutých regiónoch, ktoré môže viesť ku skratovému konaniu v prípade vypätého konfliktu, čo je umocnené faktom, že títo jednotlivci majú za sebou bojový výcvik a zároveň povolenie na držanie zbrane. Strelba v Hurbanove v júni 2012, kedy policajť s legálne držanou zbraňou zaútočil na príslušníkov rómskej menšiny žijúcich v susedstve, je príkladom takéhoto ohrozenia. Odborníci pritom v diskusii upozorňovali na nebezpečný potenciál rastúcej tendencie prípadov takéhoto charakteru, ktorý vyplýva najmä z nepriaznivej socio-ekonomickej situácie bývalých vojakov a problémov pri reintegračných opatreniach po odchode z armády.

Odborníci sa zároveň zhodli na tom, že súčasné metódy odhaľovania extrémistov a radikálov v radoch ozbrojených síl sú nepostačujúce a v niektorých prípadoch neúčinné, a zároveň vyjadrili pochybnosti v súvislosti s prevládajúcim prístupom k detekovaniu extrémistických tendencií v armádach či policajných zboroch zúčastnených krajín strednej a východnej Európy. Ten totiž postráda efektívnu stratégiu, akou sa dá predísť vstupu rizikových osôb do armády, ale zároveň

ktorým sa dajú identifikovať a rozoznať príznaky jej členov aj v priebehu ich služby (v rámci pravidelných posudzovaní psychického a mentálneho stavu jednotlivcov). Je taktiež nevyhnutné zdôrazniť, že nezriedka patria už z povahy extrémistickej ideológie prívrženci extrémistických skupín medzi tých najlepších, najdisciplínovanejších a najoddanejších vojakov.

V súčasnosti sa pri vstupoch do armády pozornosť upriamuje primárne na symboliku (t.j. tetovanie či používanie neonacistických symbolov na oblečení) účastníci však spochybnili, či to skutočne rieši podstatu problému a zaisťuje prevenciu v plnej miere. Existujú prípady, kedy boli prívrženci extrémistických skupín v armáde odhalení práve na základe používania neonacistických symbolov (napr. prípad vojaka s tetovaním Blood&Honor, ktorý preberal vyznamenanie z rúk prezidenta SR v roku 2009, či príslušníkov Armády Českej republiky, ktorí mali na uniformách pripevnené symboly nacistického Nemecka). Participanti sa síce zhodli na tom, že ide o najjednoduchší a najviditeľnejší ukazovateľ bezpečnostného rizika, na druhej strane však príliš výrazné zameranie pozornosti výlučne na symboliku môže spôsobiť nedostatočné pokrytie prevencie bezpečnostných hrozieb. Totiž nie každý príslušník či sympatizant extrémistických organizácií musí mať extrémistické symboly vytetované či pripevnené na oblečení, rovnako ako nie je možné sledovať iba členstvo v extrémistických organizáciách, pretože sympatizantov, ktorí predstavujú rovnaké potenciálne nebezpečenstvo vo vyššie uvedených súvislostiach, to na základe týchto kritérií z posudzovania vylúči. Na druhej strane niektorí účastníci upozornili na nebezpečenstvo príliš

doslovného riadenia sa manuálmi na rozoznávanie extrémistických symbolov, keďže niektoré symboly môžu mať aj alternatívny význam. Takýto problém už v minulosti vyvstal pri viacerých príležitostiach, ako napr. keď vojenský útvar v Českej republike nakúpil príslušenstvo značky, ktorá je (aj keď nie výlučne) do značnej miery používaná aj príslušníkmi a sympatizantami extrémistických skupín. Pre zodpovedných tak vyvstala otázka, či je možné vôbec využívať dané príslušenstvo, ktoré býva spájané s extrémistickými skupinami, aj keď nejde o výlučne pravicovo-extrémistickú značku.

V neposlednom rade je potrebné brať do úvahy, že práve kvôli viacnásobným významom jednotlivých extrémistickým symbolom je v niektorých prípadoch ťažšie usvedčiť jednotlivcov z podpory a propagácie extrémistických organizácií, keďže najmä účastníci zo Slovenska na základe vlastných skúseností z praxe uznali, že tu zatiaľ pôsobí vážny nedostatok odborníkov a súdnych znalcov, ktorí by vypracovávali znalecké posudky a vedeli tak aj pred súdom dokázať extrémistický motív. Práve z tohto dôvodu štatistiky ukazujú, že v kategórií podpory a propagácie extrémistických organizácií existuje oveľa viac obvinených než odsúdených jednotlivcov. Rovnako je potrebné upozorniť na fakt, že zúžiť snahu o detekovanie extrémistov v radoch ozbrojených síl na symboliku nestačí, pretože rovnako dôležité je sledovať predispozície, postoje a názory jednotlivcov, ktoré v konečnom dôsledku môžu byť smerodajnejšie pri zisťovaní miery bezpečnostného rizika.

Problémov, ktoré vyplývajú z rôznych foriem interakcie medzi extrémistickými tendenciami a ozbrojenými silami, či už hovoríme o polícii alebo armáde, je teda v kontexte štátov strednej a východnej Európy niekoľko. V prvom rade je potrebné zdôrazniť nedostatok, v niektorých prípadoch dokonca absenciu štatistických údajov a dát, ktoré by v plnej miere ukázali rozsah problému a mieru bezpečnostného rizika v súvislosti s potenciálnym zapojením trébovaných armádnych či policajných príslušníkov v aktivitách extrémistických združení. Rovnako zatiaľ vo všetkých krajinách strednej a východnej Európy chýbajú komplexné výskumy a analytické údaje, ktoré by zmapovali najmä údaje o motiváciách a príčinách, ktoré bývalých či súčasných príslušníkov ozbrojených síl vedú k inklinácii k extrémistickým ideám a riešeniam, prípadne dokonca aktívnej účasti na aktivitách pravicovo-extrémistických organizácií (najmä ak ide o osobnú finančnú a sociálnu situáciu príp. región, v ktorom žijú, vrátane medzietnických vzťahov, ktoré existujú v danej komunite).

Mimoriadne závažný aspekt v rámci tejto tématiky je postoj verejnosti, ktorý v podstate posilňuje pocit oprávnenosti a širokej podpory extrémistických názorov a radikálnych riešení v spoločnosti, medzi ktoré spadajú aj akty násilia, zastrašovania a pocit, že jediný spôsob riešenia konfliktných situácií je násilné správanie sa voči príslušníkom etnických či národnostných menšín. Viaceré štatistiky ukazujú spoločný trend v regióne strednej a východnej Európy – čoraz negatívnejší pohľad verejnosti na spolupžitie medzi väčšinovým obyvateľstvom a etnickými, národnostnými či náboženskými

menšinami. Vzájomné spolužitie je čoraz viac vnímané ako problémové a najmä dlhodobo neriešené zo strany štátnych orgánov, čo môže posilňovať pocit oprávnenosti názoru, že aj extrémistické postoje a návrhy na riešenie sú podporované čoraz širšou verejnosťou. Dokazujú to okrem iného opäť už spomínané udalosti – demonštrácie na severe Čiech, počas ktorých popri príslušníkoch extrémistických organizácií pochodovali bok po boku aj bežní občania oblastí, v ktorých sú väčšinovo-menšinové vzťahy nebezpečne vyhrotené, prípadne vyjadrenia vybraných českých politikov, ktorí sa verejne vyjadrili v prospech armádneho zásahu v rómskych osadách. Podobný postoj je možné sledovať aj v Maďarsku v prípade násilných demonštrácií na rómske osady, za ktorými stáli maďarské extrémistické paramilitantné zoskupenia (napr. Maďarská Garda), boli takisto podporené nárastom negatívnych postojov verejnosti voči rómskej menšine, čo bolo dokázané aj niekoľkými prieskumami verejnej mienky (viď DEREX alebo Eurostat).

II. Panelová diskusia: „Extrémizmus vs. ozbrojené sily: implikácie pre vnútornú bezpečnosť krajiny“

Po zhodnotení aktuálnej situácie v krajinách strednej a východnej Európy v prvej panelovej diskusii a prezentovaní konkrétnych dát a prípadov, s ktorými sa účastníci stretli počas svojho profesionálneho pôsobenia, sa diskusia v druhom paneli venovala scenárom, ktoré by v blízkej či vzdialenejšej budúcnosti mohli predstavovať ohrozenie vnútornej bezpečnosti krajiny v prípade, ak by došlo k intenzívnejšej spolupráci členov

extrémistických skupín na armádu či jej predstaviteľov. Účastníci okrúhleho stola prediskutovali niekoľko vysoko aktuálnych, ale aj zatiaľ menej pravdepodobných hrozieb pre vnútornú bezpečnosť krajiny.

V súvislosti s napätými a vyhrotenými vzťahmi v spoločnosti, najmä ak hovoríme o napätí medzi majoritou a menšinami, ktoré majú potenciál sa ďalej zhoršovať a prerásť do nepokojov či dokonca násilných útokov (ku ktorým už niekoľkokrát došlo, pričom medzi útočníkmi boli aj príslušníci ozbrojených zložiek), účastníci vyjadrili znepokojenie nad možným vstupom príslušníkov ozbrojených síl do konfliktov, a to najmä v prípade, ak sa ich väčšinovo-menšinový konflikt priamo dotýka (ako napr. v prípade konfliktu v ich susedstve či ohrozenia osobnej či majetkovej bezpečnosti príslušníkov ich rodiny). Ako sme nedávno mali možnosť pozorovať v susedných krajinách, bojový a vojenský výcvik získaný pobytom v armáde prostredníctvom stúpcov extrémistických skupín či dokonca členov pravicovo extrémistických organizácií, alebo aj výstroj a zbrane, ktoré vďaka pôsobeniu v armáde budú daným skupinám k dispozícii, vstup ozbrojených radikálov do medzietnických a vnútrospoločenských konfliktov môže mať vážne následky, ktoré majú potenciál vyústiť do násilností, ohrozenia majetku, ale aj životov. Druhá stránka problému zahŕňa najmä zvýšenú aktivitu bývalých príslušníkov ozbrojených síl v prostredí extrémistických paramilitantných skupín, a to najmä z finančných dôvodov a v dôsledku snahy o sociálne a ekonomické zabezpečenie. Dostupné informácie totiž naznačujú, že v súčasne aktívnych paramilitantných skupinách pôsobiach na území

Slovenskej republiky, najmä Akčná skupina Vzduch alebo Slovenskí Branci, predstavujú príslušníci ozbrojených síl jeden zo zdrojov vojenského a bojového know-how využívaných na tréningoch svojich členov.

Účastníci z bezpečnostného hľadiska analyzovali aj aktuálnu situáciu v Maďarsku, v Českej republike a v Poľsku. V Maďarsku je možné pozorovať viaceré prípady násilných útokov na rómske obydľia, a to najmä v súvislosti s aktivitami krajne pravicového paramilitantného združenia Maďarská Garda, o ktorej tiež existujú dostupné informácie, že pravidelne organizuje výcvikové bojové akcie pre svojich členov; v Českej republike situácia v niektorých mestách na severe krajiny vyústila až do násilných demonštrácií, ktoré sú zastrešujúce a otvorene namierené voči rómskym obyvateľom; v Poľsku zase v súčasnosti najväčší problém, ktorý predstavuje ohrozenie pre vnútornú bezpečnosť krajiny, je divácke násilie, násilie na štadiónoch a pouličné bitky ozbrojených radikálov s tým spojené. V dôsledku stupňujúceho sa násillia ako formy protestu a demonštrácií vyplývajúcich z interetnických vzťahov v spoločnosti a jeho akceptácie ako bežnej a relevantnej formy prejavu však následne nastáva situácia, kedy sa tieto paramilitárne skupiny svojou aktivitou snažia suplovať činnosť štátnych orgánov.

Participantí sa však venovali aj diskusiám o (zatiaľ) menej pravdepodobných scenároch, ktoré sa však v prípade nepriaznivého vývoja v strednedobom horizonte môžu stať aktuálnejšími. V prvom rade ide o teroristické riziko, teda nárast rizika krajne pravicového terorizmu. V súvislosti s armádou tu totiž

existuje možnosť nielen poskytovania výcviku krajne pravicovým extrémistom, ale aj poskytnutie zbraní a výbavy pre extrémistické paramilitantné skupiny. Ako príklad sa spomína aj prípad krádeže prístrojov na nočné videnie z armádneho skladu v roku 2006, ktoré podľa neoficiálnych informácií mohli skončiť práve v rukách extrémistických paramilitantných skupín pôsobiacich na území SR. V tejto súvislosti je preto opäť potrebné zdôrazniť nedostatok dát a údajov, o ktoré je možné sa oprieť.

V strednodobom horizonte tiež podľa účastníkov existuje nebezpečenstvo straty lojality k asistenčným operáciám, ktoré sú v kompetencii armády v krízových situáciách, a to najmä v prípade, ak by bola armáda nútená zasiahnuť v prípadných občianskych nepokojoch vyvolaných napríklad stupňujúcim sa konfliktom v oblastiach ležiacich v blízkosti rómskych komunit. Zatiaľ čo nebezpečenstvo zapojenia sa jednotlivca/člena armády do aktivít extrémistických združení alebo naopak vstup radikálov do armády kvôli získaniu bojového výcviku sa v súčasnosti aj podľa participantov považuje za aktuálnu a reálnu hrozbu, strata lojality k armáde (prípadne zapojenie celých útvarov do aktivít extrémistických organizácií) zatiaľ reálnou hrozbou nie je, aj keď najmä so spomínaným stupňujúcim sa napätím v spoločnosti a dlhodobou absenciou efektívneho riešenia zo strany štátnych orgánov, ktoré iba prehľbuje frustráciu a bezmocnosť obyvateľstva, je potrebné brať do úvahy aj tie najčernejšie scenáre vývoja v bližšej či vzdialenej budúcnosti.

Ak teda hovoríme o vzdialenej budúcnosti, v súvislosti so vzťahom medzi ozbrojenými zložkami a extrémizmom existujú aj ďalšie zatiaľ nepravdepodobné scenáre vývoja, medzi ktoré patrí napríklad účasť radikálov z paramilitantných skupín v extrémistických jednotkách zahraničných armád (napr. neofašistické sily Európy v súčasnosti vyjadrujú podporu režimu Bashara Assada v Sýrii, a aj keď zatiaľ ide iba o propagáciu a neexistujú informácie o priamom zapojení, ide o indikátor potenciálu tohto smeru vývoja do budúcnosti); v prípade zväčšujúceho sa medzietnického či medzinárodného rozkolu v spoločnosti tu taktiež nastáva potenciálna možnosť vnútorného rozkolu v armáde a jej rozdelenia na základe etnických, národnostných či dokonca náboženských línií, čo by mohlo viesť k teoretickej možnosti stretov v rámci armády (pričom ako príklad slúži prítomnosť islamských extrémistov v nemeckej či francúzskej armáde); a v krajnom prípade je tu teoretická možnosť vojenských a paramilitantných pučov. Napriek tomu, že posledné menované možnosti sú v súčasnosti vysoko nepravdepodobné a predstavujú tie najhoršie scenáre vývoja súčasnej situácie v krajinách strednej a východnej Európy, výsledkom diskusie je všeobecná zhoda, že by sa malo hovoriť aj o týchto scenároch práve z dôvodu, aby sa čo najskôr pristúpilo k opatreniam, ktoré prítomnosť extrémistov v ozbrojených silách rovnako ako ich potenciálnu inklináciu k extrémistickej ideológii čo najefektívnejšie a najúčinnnejšie adresujú. Participantí sa zhodli, že k problematike by sa malo pristúpiť oveľa komplexnejšie, systematickejšie a najmä s odvahou a trpezlivosťou, keďže komplikovaná

problematika prítomnosti extrémistických tendencií v spoločnosti (ako aj v ozbrojených silách) je problém dlhodobého charakteru. Jednou z najväznejších implikácií pre vnútornú bezpečnosť krajiny je totiž aj fakt, že k riešeniam sa často pristupuje živelne a nárazovo. Diskusia sa tak opäť dostáva späť k otázke definície a kritériám rozoznávania extrémistického vs. demokratického - niektorí participanti zároveň zdôrazňovali, že definícia extrémizmu by sa mala vyvíjať oveľa dynamickejšie a adekvátnejšie odrážať zmeny na extrémistickej scéne, pričom by nemala byť iba morálnou poučkou, mala by jasnejšie stanovovať jeho hranice rovnako ako hranice trestnej zodpovednosti, čo v súčasnosti, žiaľ, nemôže byť označené ako postačujúce.

III. Panelová diskusia: „Boj proti extrémizmu v ozbrojených silách v strednej Európe: skúsenosti a odporúčania pre Slovenskú republiku“

Nadväzujúc na diskusie o súčasnej situácii ohľadom inklinácie k extrémistickým a radikálnym názorom v ozbrojených silách krajín strednej a východnej Európy a zhodnoteniu miery ich nebezpečenstva pre vnútornú bezpečnosť krajiny sa tretia a zároveň posledná panelová diskusia venovala už priamo odporúčaniam a krokom, ktoré by podľa účastníkov mali byť v najbližšej dobe podniknuté, aby sa pristúpilo k efektívnemu a systematickému boju proti extrémizmu medzi ozbrojenými zložkami, a tým zároveň k prevencii voči možným ohrozeniam vnútornej bezpečnosti krajiny. V centre záujmu boli najmä

inšpirácie ostatných krajín a ich uplatniteľnosť v prostredí Slovenskej republiky.

Prvou a zároveň jednou z najpodstatnejších otázok zostáva spôsob, akým je v praxi možné detekovať a odhaliť extrémistov či radikálov v aktívnej vojenskej či policajnej službe. Účastníci sa zhodli, že súčasný systém kontroly a preverovania osôb vstupujúcich do týchto zložiek založený v prvom rade na sledovaní symboliky a preverovaní psychologického stavu a spôsobilosti jednotlivcov iba pri vstupe do armády či policajného zboru nie je postačujúci. Po prvé, okrem psychologického stavu a oficiálnemu členstvu v organizáciách či politických stranách je potrebné skúmať aj postoje a názory osôb, ktoré môžu byť v tejto súvislosti takisto mimoriadne smerodajné. Po druhé, rovnako dôležité je zabezpečiť takéto preverovanie na pravidelnej báze aj počas výkonu služby, čo taktiež môže pomôcť k včasnému odhaleniu rizikových osôb. Uvedené odporúčanie zároveň úzko súvisí s vyššie spomínanou diskusiou o prílišnom zameraní kontrol na symboliku (napr. tetovania či oblečenie), ktorá však predstavuje iba povrch v skutočnosti oveľa hlbšieho a ťažšie identifikovateľného problému.

V tejto súvislosti je tiež možné spomenúť možnú inšpiráciu v deradikalizačných či exitových programoch, ktoré v západných či severoeurópskych štátoch fungujú, v regióne strednej a východnej Európy však bežné nie sú. Príkladom sú anti-radikalizačné projekty vo Veľkej Británii, v rámci ktorých sa pracuje s bývalými väzňami, prípadne exitové projekty v niektorých severských štátoch (napr. vo

Švédsku), ktoré sú zamerané na pomoc bývalým radikálom odísť z extrémistického prostredia.

V súvislosti s nutnosťou prijatia zmien pri posudzovaní, odhaľovaní či boja proti extrémizmu v ozbrojených zložkách je viac ako potrebné zamerať sa v prvom rade na zber dát a údajov, ktoré by nielen komplexne zmapovali celý rozsah problematiky, ale najmä presne odhalili mieru bezpečnostného rizika ako aj predpokladaný ďalší vývoj. Vzhľadom na to, že ide o mimoriadne citlivú tému, otázky zvolenej metodológie sú mimoriadne dôležité hneď z niekoľkých dôvodov (ide totiž o výskum ľudského faktoru s neodhaliteľnými dopadmi výskumu, pri ktorom sú obmedzené možnosti využiteľných typov výskumu – napr. nemožnosť využitia experimentu). Práve preto je potrebné zamerať sa skôr na kvantitatívny výskum, tematicky pokrývajúci najmä postojové otázky a socio-ekonomické faktory, ktoré podnecujú inklináciu členov ozbrojených síl k radikálnym a extrémistickým myšlienkam a následne k spolupráci s extrémistickými organizáciami. V súvislosti s tým, že ide o mimoriadne komplexnú a komplikovanú problematiku, je tiež potrebné zdôrazniť dve dodatočné oblasti, ktoré účastníci označili za nedostatočné s potenciálom prehĺbenia, zlepšenia a zefektívnenia. V prvom rade ide o mieru spolupráce medzi štátnymi orgánmi a ďalšími inštitúciami, ktoré sa venujú tejto problematike (alebo aspoň jej jednotlivým aspektom). Pre správne uchopenie problematiky je totiž potrebná úzka spolupráca akademických inštitúcií, ale aj relevantných ministerstiev (najmä Ministerstva vnútra a obrany) a zároveň predstaviteľov armády, polície a ich relevantných oddelení. Napriek tomu, že ich spolupráca je už v súčasnosti spomínaná aj

v oficiálnych štátnych strategických dokumentoch (t.j. Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2011 – 2014), účastníci sa zhodli, že navrhované kroky by mali byť konkrétnejšie a detailnejšie, než je to v súčasnosti. Príkladom je Nemecko, kde štátne inštitúcie v spolupráci s tajnými službami úspešne využívajú najnovšie počítačové programy na sledovanie sietí extrémistických skupín s primárnym zameraním na zosieťovanie jednotlivcov v týchto kruhoch a ich komunikačné kanály. Účastníci konštatovali, že táto spolupráca s využitím najnovších dostupných technológií je nielenže viac využívaná a úspešnejšia než je tomu v SR či ostatných okolitých krajinách. Po druhé, v Slovenskej republike sa často naráža na už spomínaný problém nedostatku expertov a odborníkov v tejto oblasti, čo sa okrem iného prejavuje najmä tým, že (ako už bolo vyššie uvedené) veľa prípadov, v ktorých existovalo podozrenie na propagáciu a podporu extrémistických združení, stroskotalo na tom, že sa vina nedokázala.

Záver

Okrúhly stôl „Extrémizmus vs. ozbrojená sila“ bol prvým podujatím svojho druhu, ktorý zhromaždil expertov z rôznych oblastí a inštitúcií a tým inicioval diskusiu na tému, ktorej sa možno aj kvôli svojej špecifickosti zatiaľ adekvátna pozornosť nedostala, a to ani na úrovni akademickej. Podujatie, ktorého sa zúčastnili aj reprezentanti piatich ďalších krajín strednej a východnej Európy, prinieslo nielen možnosť výmeny názorov a skúseností z praxe jednotlivých hostí, ale zároveň upozornilo na

najväznejšie aspekty problematiky vo vzťahu k hrozbám pre vnútornú bezpečnosť. Ako naznačili aj vyjadrenia účastníkov okrúhleho stola, ide o mimoriadne vážnu problematiku, ktorá v prípade neriešenia môže prerásť do vážnych rozmerov, preto najväčšou výzvou zostáva docieľiť zosieťovanie výskumných, akademických a štátnych orgánov s cieľom zabezpečiť zber údajov, zistiť reálnu mieru nebezpečenstva a následne prispieť k formulácii strategických riešení a preventívnych opatrení. Ako sa totiž ukázalo počas diskusie a výmeny skúsenosti z praxe prítomných expertov, najväčší problém spočíva práve v nedostatku dát, ktoré by podporili existenciu nebezpečenstva extrémistických tendencií medzi príslušníkmi ozbrojených síl, čo by následne malo viesť k zmene stratégie na odhaľovanie extrémistov a radikálov v radoch armády či polície.

Panelisti

Astrid Bötticher

Astrid Bötticher is a PhD Candidate at the University of Hamburg (Thesis: “Extreme ideologies in comparison”). Mrs. Bötticher holds diploma in Political Science (Thesis: “New and traditional radical right – an ideology comparison”). With her research interest in theory and methodology of Extremism/Terrorism, she aims to advance the knowledge of social processes of political deviant behavior. Mrs. Bötticher is focused on Ideology, its strategies of survival, its functions and determinations in the ideology-customer, as well as effects of ideology on groups and society. Particularly, she pays attention to the field of social-psychology, sociology and political science within her research on political extremism. Mrs. Bötticher is a lecturer at the Private University Witten/Herdecke.

Batyr Chalmuradov

Doc. MUDr. Batyr Chalmuradov, CSc. graduated in 1987 from the Medical University in the field of pediatrics at the Faculty of Pediatrics in Ashgabat. In 1989, he completed his studies of anesthesiology and resuscitation at the Kiev Institute for Career Development of Doctors, where he received his PhD degree. The topic of his doctoral thesis was the clinical and physiological justification of using of klofelin during operations. He habilitated in 2003 at the Ministry of Education and Science with the topic “Comparative evaluation of factors of intellectual fatigue among students”. From 1994 to 1995 he worked as a senior researcher in the Research Institute of Health Protection of Mother and Child, newborn resuscitation Institute in Ashgabat. From 1995 to 1998 he served as a doctor at the Institute of

Resuscitations in Kiev. Since 1998 he has been working as an Associate Professor at the Department of Safety and Health Protection at Work at the National Aviation University in Kiev. The main focus of his scientific interest is human psychology in emergency situations. He is also author of more than 120 scientific and educational articles, research papers and 10 books.

Vojtech Jurčák

Prof. Ing. Vojtech Jurčák, PhD. was born in 1955. He finished the Military Technical University in Liptovský Mikuláš (1977). After graduation he worked in the Armed Forces in several technical and command functions. Since 1983 he has been working as a pedagogue in higher military education. He received the scientific degree of candidate of science at the Military Technical University in Liptovský Mikuláš (1988). He is a graduate of specialized courses in the former USSR as well as in the NATO Schools in Germany and Hungary. In 1996 he habilitated in the field of operational and combat use of aviation and air defense. In 2003 he was appointed by the President of the Slovak Republic as a university professor in the same field. He ended his military career with the rank of colonel (2004). Since 2004 he has been working at the Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik in Liptovský Mikuláš at the Department of Security and Defence, where he works as an Associate Professor in the field of national and international security. He deals with issues of securitology with an emphasis on security environment and security threats, further security and defense policy of the state, foreign and security policy of the European Union and international crisis management. He has published a number of monographs, textbooks, college textbooks and more than 100 professional and scientific articles on security issues. He is a member of several scientific boards of universities, supervisor and

member of the scientific international conferences and foreign member of the Academy of Safety and Bases of Health.

Miroslav Kmošena

PhDr. Miroslav Kmošena, PhD. completed his PhD degree in 2000 in the scientific field "Theory of teaching of vocational courses". He previously worked as a Assistant Professor at the Department of Education, Psychology and Sociology at the Military Academy in Liptovský Mikuláš (1993-1995), as a director of department of educational and psychological research at the Ministry of Defence of the Slovak Republic (1996-1998), leading senior officer - a specialist psychologist of the General Staff of the Armed Forces of the Slovak Republic (1998-2000), Head of the Department of Adult Education and Social Sciences at the Military Academy in Liptovský Mikuláš (2000-2004) and Assistant Professor at the Department of Humanities and Social Sciences at the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš (2004-2010). Currently he works as an Assistant Professor at the Department of Social Sciences and Languages at the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš. He specializes in Social, Educational and Military Psychology.

Peter Krekó

Peter Kreko is Director of Political Capital, a policy research and consulting institute in Hungary. He graduated as a psychologist specializing in social psychology and he holds a Master's Degree in political sciences as well. His main research interest is the social demand for radical right movements and the social psychology of conspiracy theories. As an Assistant Professor at Eötvös Loránd University, he is delivering lectures on social and political

psychology, including intergroup conflicts and prejudices, the social psychology of political radicalism, and the social psychology of conspiracy theories. He is the author of numerous studies and articles on the radical right and the demand for right wing radicalism, and regularly comments in domestic and international media on these issues. He has been a consultant of the Hungarian Anti-Racist Foundation. He is now a co-chair of the Preventing Violent Extremism working group of the EU Radicalization Awareness Network, an umbrella organization that connects key groups of people involved in countering violent radicalization across the EU and serves as an advisory board for the Commission.

Jan Maciejewski

Prof. Dr Hab. Jan Maciejewski graduated from The General Tadeusz Kościuszko Military Academy of Land Forces in Wrocław (1978), Wrocław University of Economics (1986) and completed his post graduate studies in the field of higher education teaching in 1990. He also studied at the National Defence University in Warsaw, where he graduated in 1996. In 2003 he habilitated at the University of Wrocław in the field of sociology (specializing in military sociology). He is sociologist, professor at the University of Wrocław, member of many scientific societies and associations and consultant in the field of general sociology, sociology of dispositional groups, military sociology, economic sociology, sociology of organization and management and andragogy. He is the head of many research projects and author and editor of more than 130 publications, including several monographs and dozens of articles published in many national and international publications. In his most important monograph entitled *Dispositional Groups: Sociological Analysis* (2012), he defines the new discipline in sociology – sociology of dispositional groups. He is also active in

number of scientific committees, conferences and meetings, including regular meetings of Polish Sociological Association.

Miroslav Mareš

Miroslav Mareš is an Associate Professor at the Masaryk University (MU) in Brno. He is Head of the Section of the Security and Strategic Studies of the Department of Political Science of the Faculty of Social Studies MU. Doc. Mareš has been a leading researcher of number of grant projects (Ministry of Interior of the Czech Republic, Grant Agency of the Czech Republic, Ministry of education, youth and sports of the Czech Republic). In 2001-2008 he was an expert advisor at Regional Court in Brno (criminology). He is one of the leaders of extremism-related research in Central Europe. He focuses on research of extremism and terrorism, security analysis, party research. He is an author of number of expert analyses and publications. He is member of redaction board at several journals (Czech Journal of Political Science, Defence and Strategy, Central European Political Studies Review).

Jozef Matis

Doc. RSDr. Jozef Matis, PhD. was born in 1952 in Spišská Nová Ves. After graduating from the Military Aviation High School in Košice, he was member of Armed Forces until 2004. During his military career he graduated from Military Political Academy of Klement Gottwald in Bratislava, he completed his post gradual study of sociology at the Military School of Education in Bratislava, doctoral study at the Military Academy in Liptovský Mikuláš, where he also habilitated in the field of theory of teaching of military-vocational courses. Since 1994 he has worked as an Associate Professor at the

Military Academy in Liptovský Mikuláš. In his scientific, pedagogical and publishing activity he specializes in training of military professionals, the quality of their lives and issues of families of military professionals. Recently he focuses also on the issue of social work in military organizations (army as well as police forces). He is author of thirteen publications and more than hundred of scientific articles in the Slovak Republic as well as abroad.

Elemír Nečej

Elemír Nečej graduated from University of Economics in Bratislava in 1974 and from Education and Psychology at the Military School of Education in Bratislava in 1994. In 1999 he finished specialized postgraduate studies in European Integration and European Union at the Faculty of Management, Comenius University in Bratislava. As a military professional he served in the former 14th Armoured Division, at the military secondary school of aviation and by the Military Authority of Financial Security. In the years 1997 – 2002 he worked at the Centre for Strategic Studies and the Section of Defense Planning and Resource Management at the Ministry of Defence of the Slovak Republic. After working as a professional military personnel he became an analyst at the Institute of Security and Defence Studies, Ministry of Defence of the Slovak Republic and at the Strategic Studies Center of the National Defence Academy in Liptovsky. He is Senior research Fellow of CENAA since 2009.

Róbert Ondrejcsák

Dr. Róbert Ondrejcsák holds PhD. in International Relations, Mgr in Political Science, History and Philosophy. In 2010-2012 Dr. Ondrejcsák was State Secretary of Ministry of Defence of the Slovak

Republic, where he led the process of Strategic Defence Review and preparation of White Book on Defence. Dr. Ondrejcsák was responsible for security policy, NATO and EU issues, as well as international multilateral and bilateral cooperation. In 2007-2010 he was a Director of Center for European and North Atlantic Affairs (CENAA) and lecturer at the Faculty of Political Science and International Relations at Matej Bel University. Previously Dr. Ondrejcsák was a Director of the Institut for Security and Defence Studies (research centre of the Slovak Ministry of Defence), he also served as a Counsellor and Deputy Chief of the Mission of the Slovak Embassy to Hungary, as well as Foreign and Security Policy advisor to Vice-Chairman of the Slovak Parliament, advisor of the NATO Department at the Slovak Ministry of Defence and analyst of the Slovak Centre for Strategic Studies. Dr. Ondrejcsák is a co-founder of Panorama of global security environment and Transatlantic Files. He is author and editor of numerous publications about international relations and security policy. He is lecturer at several universities and member of advisory board of numerous journals in Slovakia and abroad.

Richard Stojar

Richard Stojar, PhD. (1970) is a Lecturer and Researcher in Security Studies at the University of Defence, Brno (Czech Republic). He graduated from history at the Masaryk University in Brno in 1998 and later also from specialized educational programs at various institutions in Europe e.g. European Academy for Security Studies in Vienna or NATO Defence College in Rome. In 2006 he completed his PhD. studies at the Masaryk University. He focuses mainly on the topics of security threats and risks, armed conflicts in post-bipolar world and the development of the security environment, especially in Southeastern Europe.

Radka Vicenová

Radka Vicenová received her master's degree in Political Science at the Faculty of Philosophy at the Comenius University in Bratislava. During her studies she focused on the issue of extremism in Central and Eastern Europe. She has long-term experiences from the non-governmental sector. As a project manager she cooperated with the civic association People Against Racism on several research projects within Slovakia and international networks (RAXEN, INACH, ENAR), focused on the analysis of the far right and neo-Nazi groups in Slovak Republic. She also participated on various projects in cooperation with civic associations People in Peril and PDCS.